

ปัจจัยเชิงสังคมและจิตวิทยาต่อพฤติกรรมการออม ของสตรีในชุมชนเมืองยากจน¹

ทศรัตน์ มาประณีต²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงปัจจัยเชิงสังคมและจิตวิทยาของพฤติกรรมการออมของสตรีในเขตชุมชนเมืองยากจน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสำหรับสตรีในชุมชนเมือง 4 แห่ง ได้แก่ (1) ชุมชนบ้านพักองค์การทอผ้า (2) ชุมชนยาตอง (3) ชุมชนลาดพร้าว 80 และ (4) ชุมชนริมทางโค้งรถไฟโศก รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 184 คน ตัวแปรที่นำมาศึกษาครั้งนี้ประมวลมาจากหลักฐานทางทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 3 กลุ่ม คือ (1) ปัจจัยตามสถานการณ์ คือ การได้รับข่าวสารการประหยัดและการออม (2) ปัจจัยจิตลักษณะ ได้แก่ การมุ่งอนาคต-ควบคุมตน และความเชื่ออำนาจในตน และ (3) ปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์ คือ เจตคติต่อการประหยัด ส่วนตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการออม

ผลการวิจัยสรุปได้ 4 ประการ ดังนี้คือ (1) ปัจจัยตามสถานการณ์สามารถทำนายพฤติกรรมการออมของสตรีในเขตชุมชนเมืองยากจนได้ร้อยละ 18 (2) ปัจจัยจิตลักษณะสามารถทำนายพฤติกรรมการออมของสตรีในเขตชุมชนเมืองยากจนได้ร้อยละ 9 (3) ปัจจัยลักษณะตามสถานการณ์สามารถทำนายพฤติกรรมการออมของสตรีในเขตชุมชนเมืองยากจนได้ร้อยละ 3 และ (4) เมื่อนำปัจจัยตามสถานการณ์ ปัจจัยจิตลักษณะ ปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์เข้าร่วมทำนายด้วยกัน พบว่า ปัจจัยทั้ง 3 ด้านสามารถทำนายพฤติกรรมการออมของสตรีในเขตชุมชนเมืองยากจนได้ร้อยละ 24 ซึ่งมากกว่าตัวแปรทำนายชุดใดชุดหนึ่งเพียงลำพัง

Abstract

This research aims at examining social and psychological factors towards women's saving behaviors in urban poor communities, especially in Bangkok. The research instrument used was a set of questionnaires distributed to women in four poor communities namely (1)

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปี 2549

² ดร. ทศรัตน์ มาประณีต อาจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

the Community of the Textile Organization, (2) the Yadong Community, (3) the Ladphrao 80 Community, and (4) the Asoke Railway Community. The total number of the sample group was 184 women.

In this research, there are three groups of independent variables of saving behavior of women, including (1) one situational factor - receiving saving information, (2) two psychological traits-future-orientation and self-control, and locus of control, and (3) one psychological state-attitude towards saving. The dependent variable is saving behavior.

There are four important research findings. Firstly, the situational factor can predict saving behavior of women for 18%. Secondly, saving behavior of women can be predicted by the two psychological traits for 9%. Thirdly, the psychological state can only predict saving behavior of women for 3%. Finally, all three groups of causal factors brought together can predict saving behavior of women for 24%.

บทนำ

การรณรงค์ส่งเสริมการประหยัดและการออมของหน่วยงานภาครัฐเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาเกือบ 10 ปีหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อปลูกฝังนิสัยการวางแผนการใช้จ่ายอย่างประหยัดและรักการออมในทุกกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มนักเรียน นิสิตนักศึกษา กลุ่มสตรีและแม่บ้าน กลุ่มวัยทำงาน และประชาชนทั่วไป และเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการออมให้ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของการประหยัดและการออมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน โดยส่งผลต่อการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของตัวผู้ออมเอง รวมถึงครัวเรือนของผู้ออมด้วย ซึ่งหน้าที่ในการตัดสินใจเรื่องการใช้จ่ายเงินและการออมของครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นสตรี (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545: 225) จากงานวิจัยของ Apitchaya Nguanbanchong (2004) เกี่ยวกับการวิเคราะห์ความแตกต่างทางเพศในการออมของผู้ที่รับงานมาทำที่บ้านในเขตชุมชนเมืองยากจน กรุงเทพมหานคร พบว่า สตรีมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้จัดการและบริหารค่าใช้จ่ายต่างๆ ในครอบครัว และแบ่งรายได้บางส่วนไว้สำหรับการออม อีกทั้ง สตรีมักจะสนใจในเรื่องของการออมเงินมากกว่าบุรุษ และจุดมุ่งหมายของการออมเพื่อการศึกษาและค่าใช้จ่ายของบุตร ค่ารักษาพยาบาล และการลงทุนทางธุรกิจ ดังนั้น การออมของสตรีจึงส่งผลต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ครอบครัวและตัวสตรีเอง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมและรูปแบบการออมของสตรีในเขตชุมชนเมืองยากจนและปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมพฤติกรรมการออม งานวิจัยนี้สอดคล้องกับกรอบประเด็นการวิจัยที่สำคัญในการสร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ โดยเน้นการเสริมสร้างคนให้รู้คุณค่าของความขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์และมีวินัย ตามแผนการพัฒนาสังคมเชิงรุกในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 10 (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2549: ออนไลน์) เนื่องจากการออมเป็นการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถควบคุมอารมณ์และวางแผนการใช้จ่าย และพึ่งพาตนเองได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบ จุดมุ่งหมายและพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจน
2. เพื่อค้นหาตัวแปรอิสระสำหรับทำนายพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงรูปแบบ จุดมุ่งหมายและพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจน
2. ได้ทราบถึงปัจจัยส่งเสริมพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจน
3. ได้แนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมการออมของสตรีในเขตชุมชนเมืองยากจน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ คือ สตรีในชุมชนเมืองยากจนในกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างมาจากชุมชนที่มีความแตกต่างกันในด้านการมีกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน จำนวน 4 ชุมชนๆ ละ 60 คน ยกเว้นชุมชนลาดพร้าว 80 มีจำนวน 80 คน รวมจำนวนสตรีทั้งหมด 260 คน มีสตรีส่งคืนแบบสอบถามจำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 71 ประกอบด้วย (1) ชุมชนบ้านพักองค์การทอผ้า เป็นชุมชนที่มีกลุ่มออมทรัพย์จำนวน 60 คน (2) ชุมชนยาตอง เป็นชุมชนที่มีกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 35 คน (3) ชุมชนลาดพร้าว 80 เป็นชุมชนที่ไม่มีกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 65 คน และ (4) ชุมชนริมทางโค้งรถไฟโคก เป็นชุมชนที่ไม่มีกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 24 คน

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 40-49 ปี เฉลี่ยอายุประมาณ 43 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว มีจำนวนบุตรเฉลี่ย 2 คน ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด กลุ่มตัวอย่างส่วนมากประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างหรือรับจ้างมากที่สุด โดยมีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 5,000 บาท ถึง 6,499 บาท ทั้งนี้รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของสตรีกลุ่มตัวอย่างประมาณ 7,010 บาท มีรายจ่ายระหว่าง 3,000 บาท ถึง 4,500 บาทต่อเดือน แต่รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างประมาณ 5,497.25 บาท รายการค่าใช้จ่ายของสตรีจะหมดไปกับการซื้ออาหารของครอบครัว จ่ายค่าโทรศัพท์ การศึกษาของบุตร ค่ารักษาพยาบาล และซื้อสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน เป็นต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างเครื่องมือวิจัยในรูปของแบบสอบถาม และให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา จากนั้นผู้วิจัยได้หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้จริงในงานวิจัย แบบสอบถามประกอบด้วย 6 แบบวัด ได้แก่ (1) แบบสอบถามข้อมูลลักษณะชีวสังคมและภูมิหลัง (2) แบบวัดการรับข่าวสารการประหยัดและการออม (3) แบบวัดการมุ่งอนาคต-ควบคุมตน (4) แบบวัดความเชื่อในอำนาจตน (5) แบบวัดเจตคติต่อการประหยัด และ (6) แบบวัดพฤติกรรมการออม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบรวม (Enter Multiple Regression Analysis) เพื่อหาตัวแปรอิสระที่สามารถทำนายพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจนได้

4. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) เพื่อศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจน เป็นรูปแบบทฤษฎีสำหรับการศึกษสาเหตุพฤติกรรมหลากหลายด้านของมนุษย์ของนักจิตวิทยาสังคมชื่อ แมกนัสสัน และ เอ็นเดอร์ (Magnusson & Endler, 1977: 18-21, อ้างถึงใน งามตา วนิทนานนท์, 2549: 8) ซึ่งได้ประมวลทฤษฎีและผลงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ แล้วสรุปว่าพฤติกรรมของมนุษย์มีสาเหตุหลัก 4 สาย คือ (1) ลักษณะของสถานการณ์ หมายถึง สภาพแวดล้อมทางสังคมที่บุคคลประสบอยู่ในปัจจุบันที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ศึกษานั้น (2) จิตลักษณะเดิมของบุคคล หมายถึงลักษณะทางจิตใจที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมทั่วไป (3) จิตลักษณะร่วมกับสถานการณ์ ที่เรียกว่า ปฏิสัมพันธ์นิยมแบบกลไก (Interaction Mechanism) เป็นการนำลักษณะสถานการณ์และจิตลักษณะมาวิเคราะห์หาสาเหตุของพฤติกรรม และ (4) จิตลักษณะตามสถานการณ์หรือปฏิสัมพันธ์แบบอินตอน (Organic Interaction) เป็นจิตลักษณะของบุคคลที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น เจตคติต่อพฤติกรรมที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือความวิตกกังวลตามสถานการณ์

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม เพื่อศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมการออมของสตรีในเขตชุมชนยากจน โดยกำหนดตัวแปรอิสระออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

- 1) ตัวแปรด้านสังคม ได้แก่ การได้รับข่าวสารการประหยัดและการออม
- 2) ตัวแปรด้านจิตลักษณะ ได้แก่ การมุ่งอนาคต-ควบคุมตน และความเชื่ออำนาจในตน
- 3) ตัวแปรด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ ได้แก่ เจตคติต่อการประหยัด

ส่วนตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการออม เป็นการวัดจากพฤติกรรมการวางแผนใช้จ่ายเงิน การคำนึงถึงความจำเป็นในการเลือกสิ่งของ และการมีเงินเก็บออม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการที่ผู้วิจัยใช้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมในการกำหนดหัวข้อในการประมวลและจัดลำดับเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจน โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสถานการณ์ ได้แก่ ทฤษฎีการเปิดรับข่าวสาร (2) ด้านจิตลักษณะ ได้แก่ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2548) และ (3) ด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ ได้แก่ แนวคิดเจตคติต่อการประหยัด

1. ทฤษฎีการเปิดรับข่าวสาร

ประเภทของสื่อมวลชนที่สำคัญต่อทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ได้แก่ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ และอินเทอร์เน็ต (The Internet) เนื่องจากสื่อเหล่านี้ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือแนวความคิดหลากหลายจากภายในและภายนอกสังคมที่ตนอาศัยอยู่อย่างรวดเร็วและกว้างขวางมาก ถ้าหากข้อมูลข่าวสารนั้นๆ มีการนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ บ่อยๆ จะทำให้ผู้รับสารเกิดความคุ้นเคย สนใจ เข้าใจ และเปิดรับข่าวสารนั้นส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและปฏิบัติตามข้อมูลข่าวสารที่ถูกเสนอ งานวิจัยหลายชิ้นได้สรุปอย่างสอดคล้องกันว่าการเปิดรับข่าวสารมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ดังงานวิจัยของสินีนุช ม่วงกล้า (2544) ที่ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี” จำนวน 439 คน พบว่า การรับรู้ข่าวสารด้านพลังงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้งานวิจัยของหทัยรัตน์ มาประณีต (2549) ที่ศึกษาถึงปัจจัยเชิงเหตุต่อพฤติกรรมการออมของนิสิตนักศึกษาในกรุงเทพมหานครพบว่า ปัจจัยตามสถานการณ์สามารถทำนายพฤติกรรมการออมของนิสิตนักศึกษาได้ร้อยละ 26 โดยมีลำดับตัวทำนายที่สำคัญเรียงจากมากไปหาน้อย คือ การได้รับข่าวสารการประหยัดและการออม การเป็นแบบอย่างของบิดามารดา และการเป็นแบบอย่างของเพื่อน ดังนั้น ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาว่าการได้รับข่าวสารการประหยัดและการออมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจนหรือไม่

2. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2548: 4) ซึ่งได้อธิบายถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งว่าพฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง ต้นไม้จริยธรรมประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) ดอกและผลไม้มาก่อน ต้นไม้ (2) ลำต้น และ (3) ราก ในส่วนที่แรกคือ ดอกและผลไม้มองถึงพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมที่ปรารถนาต่างๆ เช่น

พฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรมสุขภาพ พฤติกรรมชั้นเรียน เป็นต้น ในส่วนที่ 2 คือ ลำต้น หมายถึงสาเหตุทางจิตใจอันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ คือ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) มุ่งอนาคต และการควบคุมตนเอง (3) ความเชื่อในอำนาจตน (5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ (5) ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นๆ หรือสถานการณ์นั้น) และส่วนสุดท้าย คือ ราก ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สอง มี 3 ด้าน คือ (1) สติปัญญา (2) ประสบการณ์ทางสังคม และ (3) สุขภาพจิต ซึ่งจิตลักษณะในส่วนนี้สามารถใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการในส่วนของลำต้นได้ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2548: 9) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงใช้กรอบแนวคิดต้นไม้วัยธรรมในการศึกษาปัจจัยจิตลักษณะที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจน ได้แก่ การมุ่งอนาคต-ควบคุมตนและความเชื่ออำนาจในตน

2.1 การมุ่งอนาคต-ควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล และเล็งเห็นผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถวางแผนปฏิบัติเพื่อรองรับผลผลิตและป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ทำให้สามารถบังคับอารมณ์ หักห้ามใจตนเอง และอดทนต่อสิ่งเย้ายวนภายนอกเพื่อควบคุมพฤติกรรมของตนให้เป็นไปตามความตั้งใจ งานวิจัยหลายชิ้นได้ทำการศึกษาการมุ่งอนาคต และควบคุมตนควบคู่กันไปกับพฤติกรรมด้านต่างๆ เช่น งานวิจัยของมนูญ ภูวลิบเงิน (2547) ที่ทำการศึกษารื่อง “ปัจจัยทางจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” จำนวน 480 คน พบว่า ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมประหยัดค่าใช้จ่ายของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถทำนายพฤติกรรมประหยัดค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 19.7

2.2 ความเชื่ออำนาจในตนถือเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา มีพัฒนาการมาจากการเรียนรู้ทางสังคมของรอตเตอร์ (Rotter) (อ้อมเดือน สดมณี และคณะ, 2543: 22) ซึ่งอธิบายไว้ว่า พฤติกรรมที่กระทำซ้ำๆ และเป็นที่พึงประสงค์ของบุคคลเกิดจากบุคคลนั้นเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมีผลมาจากทักษะหรือความสามารถของตน ซึ่งเรียกว่าความเชื่ออำนาจในตน (Internal Locus of Control) งานวิจัยหลายชิ้นได้ทำการศึกษความเชื่ออำนาจในตนควบคู่กันไปกับพฤติกรรมด้านต่างๆ เช่น พฤติกรรมการทำงานของศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2532: 154) พบว่าครูที่มีความเชื่ออำนาจในตนสูงจะมีทัศนคติต่อสภาพการทำงาน ความภาคภูมิใจในตนเอง และความรู้สึกเกี่ยวกับการสนับสนุนจากสังคมสูง ขณะเดียวกันจะมีพฤติกรรมการทำงานสูงกว่าครูที่มีความเชื่ออำนาจในตนต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชียร รักการ (2522: 30, อ้างถึงใน อ้อมเดือน สดมณี และคณะ, 2543: 24) ได้ศึกษาความเชื่ออำนาจในตนกับพฤติกรรมการทำงานอาสาสมัครของนิสิตพบว่า นิสิตที่มีความเชื่ออำนาจในตนสูงจะใฝ่ใจเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี มีความกระตือรือร้น มีลักษณะของผู้นำ มีวินัยแห่งตน และมีคุณธรรมแห่งพลเมืองดี

3. เจตคติต่อการประหยัดกับพฤติกรรมการออม

ซิมบารโดเป็นนักจิตวิทยาสังคมเชื่อว่าเจตคติเป็นลักษณะจิตใจของบุคคลที่เชื่อกันว่าสามารถทำนายพฤติกรรมได้ (Zimbardo, 1980, อ้างถึงใน สิทธิโชค วรรณสันติกุล, 2546: 125) หรืออีกนัยหนึ่งเจตคติเป็นความรู้สึกของบุคคลหนึ่งต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งของ ไม่ว่าจะเป็นในทางดีหรือไม่ดี ชอบหรือไม่ชอบรักหรือเกลียด สนับสนุนหรือต่อต้าน ซึ่งความรู้สึกนี้เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคลนั้น และอาจส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งต่างๆ ด้วยแนวคิดที่ว่าเจตคติเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรม จึงมีงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลของเจตคติต่อพฤติกรรมในด้านต่างๆ เช่น พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พฤติกรรมการเคารพสิทธิมนุษยชน พฤติกรรมการเลือกตั้งอย่างมีจริยธรรม พฤติกรรมการประหยัดทรัพยากร ค่าใช้จ่าย เวลา และพลังงาน เป็นต้น ดังงานวิจัยของมณูญ ภูวลิบเงิน (2547) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยทางจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” จำนวน 480 คน พบว่า ทศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการประหยัดสามารถทำนายพฤติกรรมประหยัดค่าใช้จ่ายได้ร้อยละ 44.9 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาว่าความสามารถในการทำนายของเจตคติต่อการประหยัดต่อพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจน

ผลการวิจัย

1. รูปแบบ จุดมุ่งหมายและพฤติกรรมการออมของกลุ่มตัวอย่าง

สามในสี่ของกลุ่มตัวอย่างระบุว่ามีการออมเงิน เป็นระยะเวลาประมาณ 1-5 ปี จำนวนเงินออมต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างประมาณ 1,141.16 บาท โดยวิธีการออมเงินที่นิยมจากมากไปหาน้อย คือ (1) นำเงินไปฝากกับธนาคารพาณิชย์ของรัฐและเอกชน (2) เก็บไว้กับตัวเอง (3) ซื้อสินทรัพย์ เช่น ที่ดิน ทองคำ (4) ฝากกับสหกรณ์ออมทรัพย์ (5) ซื้อสลากออมสิน หรือ สลาก ธ.ก.ส. (6) ซื้อประกันชีวิตแบบมีดอกเบี้ยเงินฝาก และ (7) ฝากกับกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างมีวัตถุประสงค์ของการออมเงินเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) เก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยหรือป่วยชรา (2) เพื่อการศึกษาของบุตรหรือบุคคลในครอบครัว (3) เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ (4) เพื่อเป็นหลักประกันในการกู้เงิน (5) ซื้อสินทรัพย์หรือข้าวของเครื่องใช้อื่นๆ (6) เพื่อกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีและ (7) ต้องการดอกเบี้ยและอื่นๆ

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการออม

เมื่อทำการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบรวมของตัวแปรอิสระเชิงเหตุ 3 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรตามสถานการณ์เป็นตัวทำนายชุดที่ 1 ตัวแปรจิตลักษณะเป็นตัวทำนายชุดที่ 2 และตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์เป็นตัวทำนายชุดที่ 3 จากตาราง 1 พบว่าตัวทำนายชุดที่ 1 คือ การได้รับข่าวสารการประหยัดและการออมสามารถทำนายพฤติกรรมการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้ร้อยละ 18 ตัวทำนายชุดที่ 2 ได้แก่ การมุ่งอนาคต-ควบคุมตนและความเชื่ออำนาจในตน สามารถทำนายพฤติกรรมการออมได้ร้อยละ 9 โดยความเชื่ออำนาจในตนทำนายพฤติกรรมการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และตัวทำนายชุดที่ 3 คือ เจตคติต่อการประหยัด สามารถทำนายพฤติกรรมการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้ร้อยละ 3

ตารางที่ 1 ผลการทำนายพฤติกรรมการออมจำแนกตามตัวแปรตามสถานการณ์ จิตลักษณะและจิตลักษณะตามสถานการณ์ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบรวม

ตัวแปร	R^2	Adj. R^2	B	SE	t	F
1. ตัวแปรตามสถานการณ์						
constant			26.99	2.96	9.13*	
1.1 การได้รับข่าวสารการประหยัดและการออม	.18	.18	.29	.05	6.04*	36.53*
2. ตัวแปรจิตลักษณะ	.09	.08				8.16*
constant			25.44	5.69	4.47*	
2.1 การมุ่งอนาคต-ควบคุมตน			-.007	.08	-1.02	
2.2 ความเชื่ออำนาจในตน			.36	.09	4.04*	
3. ตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์						
constant			34.01	5.16	6.59*	
3.1 เจตคติต่อการประหยัด	.03	.02	.22	.01	2.10*	4.40*

หมายเหตุ: * $p \leq .05$

เมื่อนำตัวแปรอิสระเชิงเหตุ 3 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรตามสถานการณ์ จิตลักษณะ และจิตลักษณะตามสถานการณ์มารวมกันทำนาย ซึ่งเป็นตัวทำนายชุดที่ 4 จากตาราง 2 พบว่า ตัวทำนายชุดที่ 4 สามารถทำนายพฤติกรรมกรรมการออมได้ร้อยละ 24 โดยมีตัวทำนายที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การได้รับข่าวสารการประหยัดและการออมและความเชื่ออำนาจในตน

ตาราง 2 ผลการทำนายพฤติกรรมกรรมการออมโดยตัวแปรตามสถานการณ์ จิตลักษณะและจิตลักษณะตามสถานการณ์ร่วมกันทำนาย ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบรวม

ตัวแปร	B	SE	t
constant	12.27	6.78	1.81
1. ตัวแปรตามสถานการณ์			
1.1 การได้รับข่าวสารการประหยัดและการออม	.24	0.47	5.17*
2. ตัวแปรจิตลักษณะ			
2.1 การมุ่งอนาคต-ควบคุมตน	-.007	.07	-.96
2.2 ความเชื่ออำนาจในตน	.28	.09	3.23*
3. ตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์			
3.1 เจตคติต่อการประหยัด	.005	.01	.59
$R^2 = .24$ $Adj. R^2 = .22$ $F = 11.83^*$			

หมายเหตุ: * $p \leq .05$

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษารูปแบบ จุดมุ่งหมายและพฤติกรรมกรรมการออมของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ประมาณสามในสี่ของกลุ่มตัวอย่างระบุว่ามีการออมเงิน เป็นระยะเวลาประมาณ 1-5 ปี จำนวนเงินออมต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างประมาณ 1,141.16 บาท โดยวิธีการออมเงินที่นิยมมากที่สุด คือ นำเงินไปฝากกับธนาคารพาณิชย์ของรัฐและเอกชน รองลงมา คือ เก็บไว้กับตัวเอง กลุ่มตัวอย่างมีวัตถุประสงค์ของการออมเงินสำหรับเก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยหรือป่วยชรา เพื่อการศึกษาของบุตรหรือบุคคลในครอบครัว เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

จากผลวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบรวมพบว่า การได้รับข่าวสารการประหยัดและการออม ซึ่งเป็นตัวทำนายที่สำคัญสามารถทำนายพฤติกรรมกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจนได้ร้อยละ 18 ตัวแปรจิตลักษณะสามารถทำนายพฤติกรรมกรรมการออมได้ร้อยละ 9 โดยมีความเชื่ออำนาจในตนเป็นตัว

ทำนายที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และตัวแปรจิตลักษณะตามสถานการณ์ คือ เจตคติต่อการประหยัด สามารถทำนายพฤติกรรมการออมได้ร้อยละ 3 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อนำตัวแปร ทั้ง 3 ชุดมาทำนายร่วมกัน พบว่าสามารถทำนายพฤติกรรมการออมของสตรีในชุมชนเมืองยากจนได้ร้อยละ 24 โดยมีการได้รับข่าวสารการประหยัดและการออม และความเชื่ออำนาจในตนเองเป็นตัวทำนายที่สำคัญ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชวนชัย เชื้อสาธุน (2546) ศึกษา ตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมของพฤติกรรมการประหยัดทรัพยากรของอาจารย์ในสถาบันราชภัฏจำนวน 1,294 คน จากสถาบันราชภัฏจำนวน 24 แห่ง ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่ออำนาจในตนเองร่วมกับตัวบ่งชี้ทางจิตสังคม อื่นๆ ได้แก่ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การมุ่งอนาคต-ควบคุมตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และสุขภาพจิต สามารถทำนายพฤติกรรมการใช้จ่ายของอาจารย์ผู้หญิงจำนวน 676 คนได้ร้อยละ 31

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษานี้ ผู้วิจัยสามารถกำหนดข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติส่งเสริมการออมของสตรี และ (2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต มีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการออมเงินของสตรี

การส่งเสริมความรู้ทางการเงินนับเป็นวิธีการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษา บริษัทเอกชน ธนาคาร หน่วยงานของรัฐอื่นๆ ที่จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน ดังเช่น สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร ได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการบริหารเงินออมครอบครัว มีหน้าที่ในการให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แนะนำแก่ประชาชนในการบริหารระบบการเงินของตนเองและรู้วิธีการออมเงิน เพื่อสร้างครอบครัวของตน ให้เข้มแข็ง จนเกิดความภาคภูมิใจที่ตนเองสามารถนำอนาคตที่ดีมาสู่ครอบครัวได้

จากงานวิจัยของเชน และ โวลเป (Chen & Volpe, 1998) ได้สนับสนุนการให้ความรู้ทางการเงินว่ามีส่วนสำคัญในการตัดสินใจในเรื่องการใช้จ่ายเงิน และสามารถวางแผนการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดอบรมหลักสูตรระยะสั้นเกี่ยวกับความรู้ทางการเงิน (Financial Education) การให้คำปรึกษาสุขภาพทางการเงินให้แก่สตรี เช่น การจัดทำ บัญชีรายรับรายจ่าย การรู้จักใช้เงินตามสถานภาพของตน การวางแผนการใช้จ่ายเงิน ซึ่งส่งผลให้สตรี สามารถเลือกวิธีการออมเงินให้เหมาะสมกับฐานะและภาระต่างๆ ที่ต้องรับผิดชอบ

2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1) การวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มตัวแปรเชิงสาเหตุ เช่น เหตุผลเชิงจริยธรรม การปฏิบัติตนตามวิถีพุทธ ความรู้ในเรื่องการออมเงินและการวางแผนการใช้จ่าย การรับรู้ถึงสถานภาพของครอบครัว การรับรู้ถึงสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ เป็นต้น

2) สำหรับการวิจัยในอนาคตนั้น ผู้วิจัยควรศึกษาและประเมินวิธีการส่งเสริมการออมเงินของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่า วิธีการไหนได้ผลมากน้อยเพียงใด เพื่อสร้างตัวแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การออมมาพัฒนาเป็นโครงการหลักสูตรฝึกอบรมการส่งเสริมการออม ให้แก่สตรีที่อยู่ในชุมชน เฉพาะในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทั้งนี้ อาจมีการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการด้วย

3) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลควรมีการวิเคราะห์พหุระดับเชิงลดหลั่น (Hierarchical Linear Model (HLM)) เพื่อเป็นการเปรียบเทียบระหว่างชุมชน ระหว่างกลุ่มออมทรัพย์ และระหว่างสตรี เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยควรพิจารณาใช้วิธี Path Analysis เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการวิเคราะห์ และจะได้ทราบ ผลการวิเคราะห์ที่มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยต่างๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ชวนชัย เชื้อสาธุชน. 2546. **ตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมของพฤติกรรมการประหยัทรัพยากรของอาจารย์ในสถาบันราชภัฏ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อัดสำเนา)
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. 2548. "ทฤษฎีต้นไม้วิจัยธรรมสำหรับคนไทย: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต." ใน **เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการ (รุ่นที่ 1 ครั้งที่ 1) เรื่อง "การใช้และการผลิตผลงานวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อประโยชน์แก่สังคมไทย** วันที่ 26-29 ตุลาคม 2548 ณ โรงแรมและรีสอร์ทลัทธิภูมิดอน เขาใหญ่ จ.นครราชสีมา. (ม.ป.ท.).
- มนูญ ภูวลิบเงิน. 2547. "ปัจจัยทางจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการประหยัทรัพยากรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย." ภาควิชาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (อัดสำเนา).
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2545. **ประมวลสาระชุดวิชาการศึกษามหาบัณฑิตหน่วยที่ 1-5**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิเชียร รักการ. 2522. "การวิจัยเปรียบเทียบจิตลักษณะของนิสิตและนิสิตอาสาสมัคร: การศึกษาเฉพาะกรณีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, อ้างถึงใน อ้อมเดือน สดมณี และคณะ. 2543. **ค่านิยมเกี่ยวกับการทำงาน การถ่ายทอดการทำงาน และลักษณะทางจิตใจของประชาชน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (อัดสำเนา).
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2532. "ความแปลกแยกกับพฤติกรรมการทำงานของครูสังกัดกรุงเทพมหานคร." ปรินิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (อัดสำเนา).
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2549. "กรอบประเด็นการวิจัยที่สำคัญ." (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://www.nrct.net>. (วันที่เข้าถึง 25 กุมภาพันธ์ 2549).
- สินีษฐ ม่วงกล้า. 2544. "พฤติกรรมประหยัทรัพพลังงานไฟฟ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (อัดสำเนา).
- หทัยรัตน์ มาประณีต. 2549. **ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมการออมของนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (อัดสำเนา).

อ้อมเดือน สดมณี และคณะ. 2543. **ค่านิยมเกี่ยวกับการทำงาน การถ่ายทอดการทำงานและลักษณะทางจิตใจของประชาชน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (อัดสำเนา).

Aphitchaya Nguanbanchong. 2004. **The Analysis of Gender Effects on Saving: Evidence from Urban Poor Home-Based Workers in Thailand**. Unpublished Doctoral Dissertation, American University.

Chen, H., & Volpe, R. P. 1998. "An Analysis of Personal Financial Literacy among College Students." **Financial Services Review** 7, 2: 107-128.

Magnusson, D. and Endler, N. S. 1977. **Personality at the Crossroad: Current Issues in Interactional Psychology**. Hillsdale, N. J., อ้างถึงใน งามตา วรินทร์านนท์. 2549. "เทคนิคการประมวลเอกสารเพื่อการวิจัย." ใน เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ (รุ่นที่ 1 ครั้งที่ 2) เรื่อง การพัฒนาเค้าโครงการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ขั้นสูงแบบบูรณาการ วันที่ 22-25 มีนาคม 2549 ณ รีเจ้นท์ ชะอำ บีช รีสอร์ท จังหวัดเพชรบุรี. (ม.ป.ท.)

Zimbardo, P.G. 1980. **Essentials of Psychology and Life**. Greenview, IL: Scott, Foresman, อ้างถึงใน สิทธิโชค วรานุกุลสันติกุล. 2546. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.